

บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมา ผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจได้ทำให้คนเริ่มตั้งสติมากขึ้น แทนที่จะเอาแต่อ้างว่า"ต้อง
เร่งก้าวไปข้างหน้าให้เร็ว ไม่เช่นนั้นจะตามคนอื่นไม่ทัน" และมักนำเอา"ความทันสมัย"มาอ้างจนคิดเป็นนิสัย
"ปัญหาคือความจริงที่สอนให้มองเห็นสังขาร และช่วยทำให้พวกกลับมาทบทวนตัวเองมากขึ้น" จึงมองเห็นความ
จริงว่า วัฒนธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานงานอาชีพที่แท้จริงของคนท้องถิ่นนั้นคืออะไรและมีรากฐาน เชื่อมโยงมาจากไหน

ถ้าสามารถหาคำตอบที่ยังรากลงถึงความจริงได้ ก็น่าจะค้นหาความจริงได้ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้นต่อไปอีกและ
ควรจะพบว่า การคิดแก้ไขปัญหาย่างใดผลจริงจึงนั้นควรเริ่มต้นจากจุดไหนก่อน トラบใการมองปัญหามุ่งสู่
ด้านบนก็ดี หรือด้านนอกตัวเองก็ดี ดังที่พบความจริงกันอยู่ในปัจจุบัน トラบนั้นคงยังมองปัญหาโดยลงไม่ถึงปัญหา
ในเมื่อสังขารก็ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ปัญหาที่แท้จริงเกิดจากด้านในรวมทั้งด้านล่างชั้นมาก่อน

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่น่าจะเกิดกระแสน้ำช่วยแก้ไขปัญหาก็อย่างแท้จริง จึงน่าจะเริ่มจากด้านในที่ช่วย
ให้มันคงอยู่กับด้านล่างได้ย่ำลึกลง ซึ่ง หากคนส่วนใหญ่หันไปเน้นความสำคัญของด้านบน ไม่ว่าจะมุ่งขึ้นสู่ด้านบนเพื่อ
มุ่งเดินตามกระแสหรือแก้ไขก็ตาม トラบนั้นผลจากการปฏิบัติ ย่อมยังไม่ถึงจุดเริ่มต้นแก้ไขปัญหาก็อย่างแท้จริง

อนึ่ง "เป็นเพราะคนเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น จึงเน้นการมองออกจากตัวเองมากขึ้น" สิ่งนี้น่าจะถือเป็นเหตุ
แห่งปัญหาอย่างสำคัญ เพราะความเป็นแก่ตัวเกิดจากภาวะที่เรียกกันว่า"คนลืมตัว"หรือ"หันหลังให้สังขาร" จึง
คิดแก้ไขปัญหาลักษณะที่อาจกล่าวได้ว่า"มองไม่เห็นตัวเอง"อันเป็นอุปสรรคปิดกั้นการมองเห็นปัญหาได้อย่างแท้จริง

"ภาวะลืมตัวทำให้การคิดแก้ไขปัญหามีทิศทางมุ่งออกจากตัวเอง" อาทิเช่นคิดโทษว่าเป็นปัญหาของโลกบ้าง
มองเยี่ยงอย่างจากคนอื่นเพื่อเอามากล่าวอ้างบ้าง มองเห็นนายกรัฐมนตรืวิ่งออกไปเจรจาขอความช่วยเหลือจาก
ชนชาติอื่น อีกทั้งเน้นความสำคัญของสถาบันการเงินของชนต่างชาติบ้าง แทนที่จะเน้นความสำคัญของการมองหวน
กลับมาพิจารณาค้นหาความจริงที่ตัวเองให้เห็นได้ชัดเจนนก่อนอื่น

จริงอยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมมีเหตุมาจากด้านนอกร่วมอยู่ด้วย แต่เมื่อทุกสิ่งมีสองด้าน ถือเป็นความจริงที่ไม่
อาจปฏิเสธได้ อีกทั้งด้านอันถือเป็นรากฐานอยู่ในตัวเอง ถ้าคนไม่ลืมเหตุที่แท้จริงซึ่งอยู่ในรากฐานตนเองแล้ว
สถานการณ์ที่เกิดขึ้นคงไม่หนักมากจนถึงขั้นวิกฤตเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ หากเป็นเพราะมีปัญหาสืบเนื่องมาจากภาวะ
ลืมตัว จึงทำให้ความรับผิดชอบร่วมกันและความอดทนหย่อนยานมากขึ้น แทนที่จะยื่นหยัดต่อสู้อาจรากฐานที่มีอุดม-
การณ์อันแข็งแกร่ง โดยเฉพาะจากผู้ใหญ่ซึ่งทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชนคนรุ่นหลัง

จาชีวิตค้นไม่ถึงวิถาณณษย์ สอนอะไรที่มีคุณค่าแก่คนในสังคมบ้าง ?

ทุกวันนี้ แผ่นดินที่เรามีส่วนร่วมกันเป็นเจ้าของ ยังคงมีต้นไม้หลงเหลืออยู่บ้าง แม้ว่าจะสูญเสียไปมากแล้ว
ก็ตาม ดังนั้นจึงน่าจะเริ่มใช้โอกาสนำมาพิจารณาเพื่อค้นหาความจริง โดยใช้เป็นครูสอนสังขารอย่างสำคัญ

ถ้ามองภาพความจริงที่ปรากฏเห็นได้สัมผัสได้ในปัจจุบันย่อมพบว่า"ต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลาย
อันมีเหตุมีผลในด้านรูปลักษณะ" แต่หากมองได้ลึกลงไปอีกระดับหนึ่งย่อมพบว่า เหตุอันเป็นที่มารวมทั้งวิถีการเปลี่ยนแปลง
น่าจะถือว่ามีค่าสำคัญมากกว่าการมองเห็นอยู่แต่เพียงด้านรูปลักษณะเท่านั้น

ดังนั้นจึงไม่ควรมองอย่างจำกัดตัวเองเพียงแค่ว่าใหญ่หรือเล็ก หากเริ่มต้นมองที่วิถีการเปลี่ยนแปลงจากเล็ก
ไปหาใหญ่ แม้ถือความหลากหลายทำให้มีจุดเริ่มต้นออกไม่ใช่ เวลาเดียวกันและยังเป็นคนละชนิดคนละสภาพพื้นฐาน
ดังนั้น ชีวิตค้นไม่ที่อยู่ร่วมกันในธรรมชาติจึงมีความหลากหลายเป็นความจริงอย่างแน่นอนที่สุด

แต่ก็ช่วยทำให้เข้าใจต่อไปอีกว่า ไม่ว่าจะต้นเล็กต้นใหญ่ ต่างก็มีรากมีโคนอยู่บนพื้นดินผืนเดียวกันอย่างไม่อาจละ

ทั้งนี้ จึงช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกันและช่วยให้ธรรมชาติมีชีวิตชีวาตลอดจนมีความสมบูรณ์ครบถ้วน ให้เป็นที่พึ่งพาของชีวิตคนและสัตว์โลกทั้งหลาย อันถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วยเช่นกัน

อนึ่ง ไม่เพียงแต่ต้นไม้ต้นเล็กและใหญ่มีรากมีโคนอยู่ที่พื้นดินร่วมกันเท่านั้น หากต้นไม้ใหญ่กว่ายังมีรากหยั่งลงสู่ใต้พื้นผิวดินได้ลึกซึ้งกว่ารวมทั้งมีระบบแผ่กระจายกว้างขวางหนาแน่นกว่า เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้สามารถเป็นร่วมเงาอันถือเป็นที่พักของต้นไม้เล็ก ซึ่งเติบโตติดตามมาอย่างเป็นธรรมชาติด้วย

ถ้าจะตั้งคำถามเพื่อประสงค์จะค้นหาความจริงว่า ต้นไม้ไม่มีวิญญาณจริงหรือเปล่า ? ผู้ที่มองเห็นคุณค่าของการค้นหาความจริงจากคำตอบนี้ได้ ย่อมสนใจนำไปปฏิบัติเพื่อค้นหาความจริงจากคำถามดังกล่าวอันถือเป็นธรรมชาติในตัวเองอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องมีใครอื่นมากำหนดหรือยึดคีย์ให้ต้องคิดในลักษณะที่ตามกันคนอื่น

หากตั้งคำถามว่า ต้นไม้ไม่มีวิญญาณจริงหรือเปล่า ? คงไม่เร็วเกินไปที่จะตอบว่า**"จริง"** แต่คงไม่ใช่เชื่อตามคนอื่น หรือเชื่ออย่างขาดเหตุผล หากบุคคลใดรักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้ได้อย่างมั่นคง จากผลการทำงานได้ทุกอย่างและคบหาคนได้ทุกรูปแบบ เท่าที่ชีวิตผ่านพ้นมายาวพอสมควรแล้ว น่าจะอธิบายได้ชัดเจนพอสมควร ให้มั่นใจได้

ถ้าเข้าใจได้ว่า ทั้งต้นไม้และคน ต่างก็มีชีวิตด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่ต้นไม้เกิดที่ไหนย่อมต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานธรรมชาติของตัวเองที่ตรงนั้นและมีรากฐานหยั่งลงดินด้วย หลังจากเติบโตยิ่งขึ้นรากย่อมมีโอกาสหยั่งลงไปใต้พื้นผิวดินลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งระบบรากยังแผ่กระจายกว้างขวางและหนาแน่นมากขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งนี้และทั้งนี้ทั้งนี้และทั้งนี้เพื่อว่าทั้งต้นไม้สามารถทานน้ำหนักตัวเองและแรงกระแทกจากลมพายุซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งของธรรมชาติ เพื่อให้มีความมั่นคงอยู่ได้ตามเหตุและผล

ดังนั้น การที่ต้นไม้จะเปลี่ยนจุดยืนที่แท้จริงได้ คงต้องมีคนหรือชีวิตอื่น รวมทั้งแรงกระแทกจากสิ่งอื่นมาทำให้เปลี่ยน จึงกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนจุดยืนอันเป็นที่เกิดและดำรงชีวิตของต้นไม้ มีเหตุมาจากชีวิตอื่นหรือสิ่งอื่นที่อยู่ด้านนอกซึ่งมีความเป็นมาอย่างหลากหลายด้วยเช่นกัน

ส่วน**"คน"**เป็นชีวิตซึ่งมีธรรมชาติเคลื่อนที่ไปไหนมาไหนได้เองอย่างอิสระ แม้ไม่มีรากฐานในด้านรูปวัตถุหยั่งลงสู่ใต้พื้นผิวดินเช่นต้นไม้ แต่ก็มีพลังซึ่งแผ่ไปด้วยเงินไขอยู่ในกระแสจิตวิญญาณเป็นรากฐาน ทำหน้าที่กำหนดพฤติกรรมนำปฏิบัติ นำปฏิบัติรูปลักษณะต่าง ๆ แม้กระทั่งการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ซึ่งอาจมีผลสองทิศทางคือ มุ่งสร้างสรรค์หรือทำลายก็ได้

ในกระบวนการธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด อีกทั้งยังมีด้านที่เกิดใหม่และด้านที่สูญพันธุ์ไปแล้วรวมทั้งส่วนซึ่งกำลังใกล้จะสูญ โดยไม่มีบุคคลใดสามารถกำหนดให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนา อีกทั้งยังมีเหตุมีผลสานถึงซึ่งกันเป็นธรรมชาติ

ดังนั้น แม้การมองต้นไม้จะมีแนวโน้มซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพในด้านวัตถุ แต่ก็มองเห็นสังขารธรรมว่า ต้นไม้แต่ละต้นที่มีโอกาสเติบโตขึ้น ย่อมมีรากฐานหยั่งลงสู่ใต้พื้นผิวดินลึกซึ้งยิ่งขึ้นตามสัดและส่วน นอกจากนั้นยังมีความเป็นตัวของตัวเอง ด้วยเหตุที่มีความมั่นคงอยู่กับพื้นฐานซึ่งเป็นความจริงมาแต่กำเนิด ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงที่จุดนี้ย่อมพิสูจน์ได้ว่า เกิดจากผลกระทบจากปัจจัยอื่นอย่างเห็นได้ชัด

สิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งระบบน่าจะถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของวิญญาณอันเป็นธรรมชาติ แม้อาจไม่เหมือนวิญญาณคน เช่นเดียวกับ**"รากฐานคนกับต้นไม้ซึ่งแตกต่างกัน แต่ก็ควรถือว่ามิอิสระเป็นตัวของตัวเองร่วมกันได้ทั้งสองด้าน เนื่องจากจำเป็นต้องมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างปฏิเสธมิได้"** ดังที่พบเห็นเป็นความจริงอยู่ในชีวิตประจำวัน แม้มองจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเราแต่ละคนก็น่าจะเห็นได้ชัดเจนพอสมควร

ในเมื่อคนสามารถเคลื่อนที่ได้ แต่มีเงื่อนไขภายในจิตใจเป็นรากฐานกำหนด เมื่อมีโอกาสเติบโตขึ้นเช่น

เดียวกับต้นไม้ รากฐานควรหยั่งลงสู่พื้นดินลึกซึ่งยิ่งขึ้น ช่วยให้เรามองเห็นโอกาสในการทำงาน กับอีกด้านหนึ่งมีความมุ่งมั่นที่จะรักษารากฐานตัวเองไว้ให้มั่นคงอยู่ได้ตลอดไป ย่อมมีโอกาสหยั่งรู้คุณค่าของตนลึกซึ่งยิ่งขึ้น ชีวิตจึงมีความเจริญอย่าง เป็นธรรมชาติ อีกทั้งละเว้นการทำลายเพื่อนมนุษย์และสัตว์รวมทั้งต้นไม้ และมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อเยาวชนคนรุ่นหลัง

จึงสรุปได้อย่างชัดเจนว่า วิทยาของต้นไม้มีเหตุอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์แต่ละคนโดยแท้

การเกษตรคืออะไรและสำคัญไฉน

ถ้าให้ความสำคัญแก่วิญญานมนุษย์น่าจะพบว่า **เกษตรที่อยู่ในวิญญานมนุษย์กับเกษตรศาสตร์อยู่บนพื้นฐานร่วมกัน แต่อยู่กันคนละด้าน**

ศาสตร์ทุกสาขาไม่ว่าเกษตรศาสตร์หรือศาสตร์แขนงอื่น ถือเป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยมนุษย์ แต่ถ้ามองที่รากฐานน่าจะพบความจริงว่า ศาสตร์ทุกสาขามีความเป็นหนึ่งเดียวกันหมด ดังนั้นการที่มีความคิดยึดติดอยู่กับแต่ละสาขาทำให้หาจุดร่วมกันได้ยาก น่าจะเกิดจากกฎอิทธิพลรูปแบบเทคโนโลยีครอบงำ ส่งผลทำลายอิทธิภาพภายในรากฐาน ทำให้การมองทุกสิ่งซึ่งอยู่ร่วมกันขาดการสานถึงกันอย่างมีเหตุมีผล

คำปรารภที่มักได้ยินเป็นช่วง ๆ จากผู้ซึ่งยังมีอิสรภาพหลงเหลืออยู่ ที่มักกล่าวว่า**"การเกษตรที่มองไม่ถึงคน"** ทำให้ขาดการมองเห็นความสำคัญของคนระดับล่างและเยาวชนคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถูกครอบงำความคิดจากอิทธิพลรูปแบบของเทคโนโลยีซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากชนต่างถิ่น มีเหตุทำให้รากฐานคนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอ่อนแอมากยิ่งขึ้น

สภาพความอ่อนแอของรากฐานความคิดมีผลทำให้คนที่เข้าไปอยู่ในบรรยากาศการจัดการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในกระบวนการพัฒนาการเกษตร มีแนวโน้มมุ่งไปเน้นการแก้ไขในด้านรูปแบบของเทคโนโลยี โดยมองข้ามความสำคัญของคน และลงได้มองการเกษตรไม่เห็นคนย่อมมองสิ่งอื่นในลักษณะเดียวกัน

ถ้าสามารถเข้าใจการเกษตรได้ลึกซึ่งถึงคนและมีความจริงใจอยู่ในรากฐาน ย่อมช่วยให้หยั่งรู้ความจริงได้เองว่า **แม้จะทำการเกษตรเป็นอาชีพ แต่ก็อยู่บนรากฐานวัฒนธรรม ซึ่งการปฏิบัติมีผลเป็นมรดกตกทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงสามารถถ่ายทอดถึงชนรุ่นหลังได้อย่างมีเหตุมีผล**

อนึ่ง หากมองการเกษตรโดยให้ความสำคัญแก่คน โดยเฉพาะเน้นกลุ่มซึ่งทำงานสัมผัสกับพื้นดิน แม้ว่าการจัดการศึกษาจะมีการแตกกิ่งก้านออกไปเป็นสาขาต่าง ๆ ดังได้กล่าวไว้แล้วในช่วงแรก แต่คนจากทุกสาขาควรมองเห็นความสำคัญของการเกษตรโดยเฉพาะในระดับล่าง ทั้งนี้และทั้งนี้ไม่ว่าใครจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ หรือเกษตรศาสตร์ ฯลฯ ล้วนมีธรรมชาติที่มุ่งออกไปสู่ด้านปลาย

ดังนั้น จึงไม่ควรมองอย่างจำกัดตัวเองว่า การเกษตรหมายถึงการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เรืองดินและปุ๋ย เรื่องพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรู แต่น่าจะมองผ่านสิ่งเหล่านี้ลงไปถึงคนด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบได้อย่างคล่องตัวเป็นธรรมชาติและมีความจริงใจ หวังไม่นำสิ่งใดที่ส่งผลเสียหายต่อคนกลุ่มนี้ในระยะยาวมาเน้นปฏิบัติ ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง

จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้มั่นใจได้ว่า ถ้ารากฐานคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเกษตร ยังคงมีความรักและผูกพันอยู่กับการเกษตรจริง แม้ว่าจะมีสถานภาพเติบโตขึ้นมาสูงแค่ไหน ย่อมมีจิตสำนึกที่จะนำตนลงถึงพื้นดินอย่างห้องดินตนเองให้คนจากด้านล่างและเยาวชนรู้สึกศรัทธาจากใจจริง

คุณสมบัติของครูที่แท้จริง

คุณสมบัติของครูที่แท้จริงคืออะไร ? เป็นคำถามที่ควรให้ความสนใจค้นหาคำตอบ โดยเฉพาะผู้ซึ่งมีโอกาสเป็นผู้ใหญ่ยิ่งขึ้น น่าจะมีทิศทางความสนใจวนกลับมาถามตัวเองก่อนก่อนการถามคนอื่น และควรเข้าใจว่า ครูผู้ทำหน้าที่สอนในสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เป็นเพียงรูปลักษณะหนึ่งของครูเท่านั้น ยังหาใช่เป็นภาพที่ลึกซึ้งถึงความจริงไม่

ถ้าลึกซึ้งจริงควรมองเห็นว่า **"ผู้ใหญ่แต่ละคนก็คือครูของเยาวชนคนรุ่นหลัง"** และไม่ควรมองคนแต่เพียงว่าใครเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นเด็ก เพราะถ้ามองด้วยเงื่อนไขเช่นนั้น นอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์ใ้ตนแล้ว ยังอาจทำให้เพิ่มภาวะยึดติดภายในรากฐานตัวเองมากขึ้น หากควรมองโดยให้ความสำคัญที่ **"วิถีชีวิตคน ที่มีโอกาสเติบโตจากเด็กขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่"** มากกว่า

"ผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติความเป็นผู้ใหญ่อย่างแท้จริง" ควรมีใจกว้าง ปฏิบัติตนตามแนวทางซึ่งมีเหตุมีผล และมองเห็นความสำคัญอันเกิดจากคุณค่าที่แท้จริงของชนรุ่นหลังจากจิตวิญญาณตนเอง จึงมีความพร้อมที่จะเข้าใจและมีเมตตาอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ความรู้สึกจากรากฐานจิตใจของผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้ใหญ่ จึงมีทั้งการให้อภัยและให้กำลังใจ รวมทั้งให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนในการเรียนรู้จากมุมมองอย่างอิสระเสมอ แม้จะมีการชี้แนะบ้าง แต่ก็เป็นไปอย่างระมัดระวัง อีกทั้งไม่จริงจังมากนัก หากคอยประคับประคองเมื่อพบปัญหามากกว่า

"ผู้ใหญ่ที่มีใจกว้างจริงย่อมไม่กำหนดกรอบตัวเอง" เช่น เป็นพ่อแม่ของลูก เป็นครูของศิษย์ เป็นผู้มีอำนาจบริหารงานของบรรดาผู้อยู่ใ้อำนาจในระดับนั้น ๆ และปากปราศจากกรอบจริง ภายในรากฐานจิตใจย่อมสามารถกระแสนี่มีเหตุมีผลสานสัมพันธ์ถึงกันหมด

ดังนั้นจึงกล่าวอย่างมั่นใจได้ว่า เมื่อเป็นพ่อแม่ย่อมเป็นครูของลูก เมื่อเป็นครูย่อมเป็นครูของศิษย์ อีกทั้งใช้โอกาสสานความรักจากลูกตัวเองถึงศิษย์ และเมื่อเป็นผู้บริหารงานจากระดับล่างสู่ระดับบน ย่อมปฏิบัติตนเป็นครูชีวิตและงานของผู้ซึ่งอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ อีกทั้งมองเห็นโอกาสสานทุกจุดถึงกันหมด โดยเน้นความสำคัญอยู่ที่ด้านล่างซึ่งยังต้องการโอกาสมากกว่าอย่างชัดเจน แทนการเน้นลูกหลานตัวเอง ลูกศิษย์ตัวเองซึ่งสอนมาในชั้น และผู้อยู่ภายใต้อำนาจการบริหารโดยตรง ซึ่งแท้จริงแล้วคือ **"การมีพรหมพิพาน"** ที่ควรจะถูกละลายออกไปให้เหลือน้อยที่สุด

ผู้ใหญ่ซึ่งควรถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่แท้จริง ไม่ควรหลงอยู่กับคำพูดที่ว่า **"เยาวชนคนรุ่นหลังคืออนาคตของสังคม"** เท่าที่ เพราะนั่นคือสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นแก่ตัวของตน หากควรมีความรู้สึกอยู่ในสำนึก เสมอว่า **"เด็กหรือเยาวชนคืออดีตของตนเอง"** เพื่อจะได้ช่วยให้มีการทบทวนตัวเองว่า สมัยซึ่งตนยังเป็น เด็กก็มีการคิดและปฏิบัติเช่นนั้นมาก่อน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและการรู้ภัยชนรุ่นหลัง ซึ่งช่วยให้ตน เกิดสติมากขึ้นด้วย

ดังนั้นจึงกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มใจว่า **เยาวชนหรือศิษย์ก็ตาม เป็นครูผู้สอนคนในสิ่งที่ให้คุณค่า มากกว่าสิ่งซึ่งตนมอบให้แก่ทุกคน"** นอกจากนั้นผู้ใหญ่ที่ที่มีความเป็นผู้ใหญ่จริงควร เห็นคุณค่าของพื้นดินและสรรพชีวิตซึ่งสัมผัสและผูกพันอยู่กับพื้นดิน ทั้งในด้านที่เป็นรูปวัตถุและนามธรรมด้วย

ด้วยเหตุนี้เอง ครูหรือผู้ใหญ่ผู้มีความเป็นครู ควรมีจิตสำนึกที่พึงนำศิษย์รวมทั้งเยาวชนคนรุ่นหลัง ลงปฏิบัติที่พื้นดินร่วมกับเพื่อนมนุษย์ซึ่งมีความหลากหลายจากรากฐานที่อิสระได้อย่างกว้างขวาง แต่ไม่มีการบังคับใคร หากเป็นไปตามเหตุและผลของแต่ละคน แม้เพียงคนเดียว โดยที่เชื่อว่า เพียงหนึ่งเดียวก็สามารถกระจายได้หากให้โอกาสทุกสิ่งเป็นไปบนพื้นฐานธรรมชาติ ซึ่งควรมีอยู่ทั้งสองด้านหาก เริ่มจากผู้ใหญ่ก่อนย่อมมีการสนองตอบถึงกันได้ไม่ยาก

"คุณสมบัติของครูที่แท้จริง จึงหาใช่เน้นการสอนด้วยปากเท่านั้น" ถ้ามีความเชื่ออย่างนั้น ยิ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีก้าวมาถึงขั้นที่มีการใช้เครื่องมือกลมากขึ้น ก็ยิ่งกำหนดวิถีทางให้หลุดจากรากฐานตนเองมากขึ้น ปัญหาที่ส่งผลสะท้อนกลับมาสอนตัวเอง น่าจะช่วยให้เริ่มพบความจริงแล้วว่า แม้ครูจะพูดน้อย และสอนด้วยปากเท่าที่จำเป็น แต่มีความแน่วแน่อยู่กับการถือปฏิบัติบนพื้นฐานของเหตุและผล อันเกิดจากการพึ่งตนเองภายในรากฐานอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้เห็นมีความมั่นคงแข็งแรงชัดเจนอยู่เสมอ

นอกจากนั้น สิ่งที่ครูพูดย่อมหมายความว่าตนปฏิบัติได้แล้ว ช่วยให้เห็นความจริงแล้วจึงพูดได้อย่างมั่นใจ ซึ่งบุคคลผู้มีโอกาสเติบโตขึ้นมาบนพื้นฐานดังกล่าวย่อมมีธรรมชาติที่พูดจากใจจริง แทนการพูดจากสิ่งซึ่งตนคิดประดิษฐ์ขึ้นมาแสดงออกเป็นมายาภาพ จึงเป็นที่เคารพรักและเกิดศรัทธาจากผู้รับ อันเป็นชนรุ่นหลังซึ่งติดตามมาอย่างเป็นสังขาร

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า ไม่ควรมองความสำคัญโดยเน้นที่รูปแบบว่าเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก แต่น่าจะมองที่วิถีการเปลี่ยนแปลงของชีวิตร่วมกับความคิด ซึ่งเติบโตจากเด็กเป็นผู้ใหญ่อันควรสานเหตุและผลให้สัมพันธ์ถึงซึ่งกันและกันมากกว่า อีกทั้งควรถามตัวเองก่อนถามคนอื่นแม้ถามผู้ใหญ่ว่า **"คุณควรจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่า อย่างไร ? "**

บุคคลผู้ซึ่งเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ น่าจะถือได้ว่าเป็นความหวังของสังคมอย่างแท้จริง ยิ่งในสภาพปัจจุบัน ขณะที่ประเทศชาติรวมทั้งสังคมทั่วไปกำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤตหนักมากขึ้น

ก่อนอื่นใคร่ขออนุญาตชี้ให้เห็นสังขารว่า ถ้าคิดอยากสร้างตัวให้เป็นที่เคารพรักและเกิดศรัทธาจากคนอื่น ย่อมไม่ได้รับสิ่งซึ่งเป็นของจริง ยิ่งเป็นผู้ขึ้นไปมีอำนาจเหนือกว่าคนอื่น คงได้แต่คนประจบสอพลอ นอกจากนั้นอาจถูกคนมองว่าทำเพื่อโฆษณาหาเสียงให้ตัวเองเพื่อประโยชน์อย่างอื่น

การปฏิบัติจากรากฐานจริงของตน อันควรรักษาไว้ให้มั่นคงอยู่ได้ กล่าวคือ พิจารณาปฏิบัติทุกอย่างจากสิ่งซึ่งให้ออกาสตนสัมผัสในวิถีชีวิตประจำวันอย่างไม่นิ่งเฉย จากรากฐานความคิดที่เชื่อในเหตุและผล และไม่มีคติค้อยู่กับด้านรูปวัตถุและอำนาจ หากสนใจนำปัญหาทุกรูปแบบซึ่งผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตเพื่อคิดค้นหาความจริง โดยไม่ปล่อยผ่านไปอย่างไร้ความหมาย

ถ้าสามารถรักษาสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตดังกล่าวไว้ได้อย่างมั่นคงตลอดไป แม้อาจพบปัญหาหนักมากยิ่งขึ้น แทนที่จะรู้ทันไหวทำให้ทอดอวย กลับรู้สึกทันไหวแล้วเห็นว่าทำทนายที่จะต่อสู้อย่างกล้าหาญ ซึ่งสาระที่อยู่ในความช่วงหลังนี้สามารถบ่งบอกได้ชัดเจนพอสมควรว่า หมายถึงการต่อสู้กับเงื่อนไขที่เป็นความจริงภายในรากฐานจิตใจตนเองมากกว่า

"ความรักความศรัทธาซึ่งได้รับจากศิษย์แม้คนทั่วไป ย่อมไม่ใช่ของคนหรือของใคร" หากหมายถึงความจริงซึ่งอยู่ในรากฐานผู้อื่น ดังนั้นถ้าผู้ปฏิบัติบนพื้นฐานการพึ่งตนเองได้แล้ว สิ่งดังกล่าวย่อมมาเองอย่างเป็นธรรมชาติ และเมื่อรู้แล้วว่าเกิดจากผู้อื่นย่อมไม่น่ามาใส่ใจให้เกิดเป็นพิษเป็นภัยแก่ตน หากมองเห็นอีกด้านหนึ่งว่า เป็นสิ่งยืนยันความจริงซึ่งตนมีอยู่แล้ว ให้มีรากฐานที่ยิ่งลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก

ตามที่สังขารได้ชี้ไว้ว่า **"มนุษย์ที่เกิดมา ย่อมแสวงหาความสุขด้วยกันทุกผู้ทุกนาม"** วิถีทางดังกล่าวแล้วหรือมิใช่ ที่น่าสนใจนำมาค้นหาความจริง เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขโดยไม่ก่อให้เกิดทุกข์กับผู้อื่น อีกทั้งยังถือว่าบุญอันมีพื้นฐานเกิดจากการปฏิบัติได้ด้วยตนเองโดยแท้

สรุปแล้ว ความเป็นครูซึ่งมีอยู่แล้วในรากฐานทุกคนอย่างเป็นธรรมชาติ ถ้าสนใจค้นหาความจริงจากการปฏิบัติได้ ย่อมมีวิถีทางที่นำสู่ความสุขที่แท้จริงได้เองอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ต้องเดินหลงออกนอกทางมุ่งไปเรียกร้องสิทธิจากภายนอก

ทุกคนควรมีจิตสำนึกเป็นธรรมชาติว่าตนเองผู้มีโอกาสเติบโตเป็นผู้ใหญ่ยิ่งขึ้น มีหน้าที่ปฏิบัติในสิ่งที่ कामอย่างผู้รู้เหตุผล เพื่อถ่ายทอดสิ่งดังกล่าวสู่ชนรุ่นหลัง" และผู้ซึ่งปฏิบัติได้จริงย่อมถือว่าคือบุคคลผู้รู้จริงแล้ว ส่วนผู้ที่แสวงหาเพื่อหวังอย่างอื่นนั้น แท้จริงแล้วคือผู้ที่หลอกตัวเอง ผลเสียหายจึงตกอยู่กับตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

"ความดีเป็นสิ่งไม่ตาย"คือหลักความจริง หากเราถูกผู้อื่นมองว่าเป็นผู้มีความดี ถ้าดีจริงย่อมรู้ตัวเองย่อมรู้ได้ว่าสิ่งนี้ไม่ใช่ของตน หากเข้าไปอยู่ในรากฐานจิตใจอย่างเป็นธรรมชาติและสะท้อนกลับออกมาให้ผู้อื่นเห็น อีกทั้งยังมีโอกาสถ่ายทอดสู่ผู้อื่นได้โดยสื่อจากการปฏิบัติ แม้ว่าชีวิตตนจะสิ้นไปแล้วย่อมอยู่ต่อไปในชนรุ่นหลัง แต่ขณะที่คิดว่าคุณค่าที่ผู้อื่นมองเห็นเป็นของตนย่อมอ่านความจริงได้ว่า หากใช้ความดีที่แท้จริงไม่

ความสัมพันธ์ระหว่างการเกษตร

ดังได้กล่าวไว้แล้วในช่วงแรกว่า**ถ้ามองการเกษตรจากรากฐานที่อิสระจริงย่อมพบว่า คือเงื่อนไขซึ่งควรมีอยู่ในจิตใจสำนึกคนทุกสาขาวิชาชีพ"** นอกจากนั้น หากเข้าใจของการเกษตรได้อย่างลึกซึ้งถึงรากฐานจริง นำจะมีโอกาสมองเห็นคุณค่าของชีวิตเยาวชนคนรุ่นหลังเพื่อหวังถ่ายทอดจิตสำนึกจากตนเองถึงชีวิตเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายที่ยืนอยู่บนผืนแผ่นดินร่วมกันกับตนด้วย

อย่างไรก็ตาม คงมิได้หมายความว่า**"การมีงานอาชีพซึ่งกำหนดให้ปฏิบัติร่วมกันอยู่ที่พื้นดินเท่านั้น"** หากน่าจะสานความรักความสนใจถึงผู้ซึ่งมีรากฐานผูกพันอยู่กับคุณค่าของพื้นดิน เริ่มจากถิ่นเกิดของตัวเองไปก่อน โดยเหตุที่ประเด็นนี้ น่าจะมีความลึกซึ้งถึงสัจธรรมมากกว่า ไม่ว่าผู้ใดจะประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับศาสตร์สาขาไหน และหากเป็นความจริงที่อ่านได้จากการปฏิบัติ ย่อมมีวิถีความรักและผูกพันหวนกลับมาถึงเยาวชน อีกทั้งยังนำสู่ชีวิตคนที่อยู่ร่วมกันด้านล่างอย่างรู้เหตุรู้ผลด้วย

สังคมใดคนในสังคมนั้นเป็นส่วนใหญ่มีรากฐานจิตใจที่ขาดความเข้มแข็งทำให้ขาดวิญญูณาการต่อสู้กับปัญหา เนื่องจากไม่อาจรู้ว่า ปัญหาที่แท้จริงนั้นคือเงื่อนไขซึ่งเข้าไปแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจตนเอง จนกระทั่งทำให้รู้สึกว่าคุณค่าอื่นสิ่งอื่นคือปัญหา ดังนั้นยิ่งมุ่งแก้ปัญหาก็ยิ่งสร้างปัญหามากขึ้น คนในสังคมนั้นในด้านที่มีอำนาจเหนือคนอื่น และเป็นคนส่วนใหญ่ในอำนาจ จึงมีภาพทัศนทำให้มองเห็นปัญหาหลักทิศทางกันกับสิ่งซึ่งเป็นความจริง จึงคิดแก้ไขปัญหายุ่งยาก กลับกลายเป็นผลสร้างปัญหามากขึ้น ทำให้สังคมในรูปแบบเดิมอยู่รอดยากยิ่งขึ้น

แต่บุคคลผู้รู้แล้ว เข้าใจความจริงแล้วย่อมมีอยู่อีกด้านหนึ่งอย่างแน่นอนไม่ว่ามีมากมีน้อย เนื่องจากสัจธรรมได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า **"มนุษย์แม้สรรพชีวิตทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันบนพื้นฐานการกระจายอย่างหลากหลาย ย่อมมีอิสระจึงไม่มีชีวิตลักษณะใดกลุ่มใดที่เป็นไปด้านเดียวร้อยทั้งร้อย"**

จึงมองเห็นความจริงว่า**"ครูที่ดีมีคุณภาพจริงย่อมไม่ถูกศิษย์ว่าไม่รู้ ในเมื่อมีความต้องการอันแน่วแน่ที่จะถ่ายทอดความเป็นผู้รู้จริงให้กับศิษย์"** ทั้งนี้และทั้งนี้เนื่องจากรู้เหตุรู้ผลว่า **"ผู้ที่พร้อมรับความรู้จากคนอื่นได้ ตนควรมีความรู้พร้อมอยู่แล้วในตัวเองเป็นสัจธรรม"** ดังนั้น ครูผู้ถูกศิษย์ว่ายังไม่รู้เท่าตน แม้ว่าจะพยายามถ่ายทอดความรู้ให้ถึงศิษย์ แท้จริงแล้วกลับถ่ายทอดความเห็นแก่ตัวให้เป็นพิษภัยแก่ศิษย์ จึงไม่ทำให้ศิษย์รับสิ่งที่ตนเชื่อว่าเป็นความรู้ หากเป็นการทำลายวิญญูณาความเป็นมนุษย์ของศิษย์ หลังจากส่งผลก่อความเสียหายจึงน่าจะโทษตัวเองมากกว่าศิษย์ซึ่งเป็นชนรุ่นหลัง

จากปัญหาสังคมซึ่งเปลี่ยนแปลงมาถึงช่วงที่ทำให้หลายคนรู้สึกว่า **เข้าขั้นวิกฤต ทำให้พบความจริงต่อไปอีกว่า "เป็นเพราะสังคมเกิดปัญหาทำให้หลายคนรู้สึกว่าวิกฤต จึงช่วยให้มองเห็นปราชญ์ชัดเจนยิ่งขึ้น"** แต่ผู้ใดคิดว่า **ตนคือปราชญ์ย่อมไม่ใช่ปราชญ์ หากยังตกต่ำมากกว่าเก่า"** จึงขอให้ผู้ที่ เข้าถึงแล้วจงประสบแต่ความสุขโดยแท้.